

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Максим Валерійович БОЙКО,

*Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ*

Дослідження правових засад реалізації контрольно-наглядових повноважень Національної поліції України має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки дозволяє з'ясувати нормативну основу, межі та особливості здійснення відповідного напрямку поліцейської діяльності. Не викликає сумніву, що саме від повноти й якості визначення правових засад функціонування відповідної сфери суспільних відносин, серед іншого досліджуваної, напрямку залежить ефективність правозастосовчої діяльності, що має місце в їх межах, уповноважених державою суб'єктів. При цьому слід відміти, що категорію «правові засади» розглядають з декількох позицій, які як зауважу В.Б. Пчелін, фактично можна звести до двох. У першому випадку, наголошує науковець, мова йде про широке розуміння даної категорії, що включає декілька елементів – як нормативно-правові засади відповідної діяльності, так і правовідносини, що виникають у її межах з характерним для них складом (системи суб'єктів та їх правового статусу) [1, с. 108]. Розглядаючи правові засади реалізації контрольно-наглядових повноважень Національної поліції України з такої позиції, фактично слід вказати майже на всі аспекти функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин, яким присвячено окремі підрозділи представленої наукової праці. З огляду на що, вважаємо за доцільне застосовувати вузький підхід щодо їх розуміння.

Так, своєю чергою, на думку науковця, говорячи про вузьке розуміння правових засад, на увазі слід мати виключно нормативно-правові основи, тобто сукупність нормативно-правових актів, що мають ієрархічні зв'язки відповідно до їх юридичної сили, на підставі яких здійснюється правове регулювання відповідних суспільних правовідносин. Саме такий підхід, як свідчить здійснений науковцем аналіз, стосовно розуміння сутності категорії «правові засади» є найбільш розповсюдженим у правовій науці [1, с. 103–106]. Даного підходу дотримуємося і ми в межах представленого наукового дослідження, унаслідок чого розглядаємо правові засади реалізації контрольно-наглядових повноважень Національної поліції України як законодавчі приписи та положення, що визначають підстави та порядок їх застосування й знаходять свою об'єктивізацію в сукупності нормативно-правових актів відповідної юридичної сили.

У такому разі, першочергово, слід вказати на приписи Основного Закону України – Конституції України від 28 червня 1996 року, яка

відповідно до ст. 3 даного нормативно-правового акта має найвищу юридичну силу, унаслідок чого закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй [2]. І хоча в приписах Основного Закону України не має безпосередніх згадок як про органи та підрозділи Національної поліції України, так природно і про їх контрольно-наглядові повноваження, у положеннях даного нормативно-правового акта закладено основоположні правові засади функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин. Зокрема, навіть з наведеного вище конституційного припису логічно випливає положення відносно того, що всі інші нормативно-правові акти, на рівні яких закріплюються правові засади реалізації контрольно-наглядових повноважень Національної поліції України, мають прийматися на основі Конституції України.

Поряд із цим, зміст правових засад реалізації контрольно-наглядових повноважень Національної поліції України визначається не лише загальною вимогою відповідності всіх нормативно-правових актів Конституції України, а й конкретними конституційними принципами, що мають безпосереднє значення для діяльності органів публічної влади. Насамперед ідеться про принцип верховенства права та припис щодо діяльності органів державної влади виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України. Саме ці положення встановлюють межі дискреції поліцейських органів, унеможливають свавільне втручання у права особи та зумовлюють необхідність чіткої нормативної визначеності кожного контрольного чи наглядового заходу. Отже, контрольно-наглядова діяльність поліції є правомірною лише тоді, коли вона здійснюється за наявності належної правової підстави, з дотриманням визначеної процедури та з урахуванням конституційного обов'язку держави утверджувати і забезпечувати права і свободи людини [2].

Ключове місце в системі спеціальних нормативно-правових актів посідає Закон України «Про Національну поліцію», який визначає правові засади організації та діяльності поліції, її завдання, принципи функціонування, а також зміст основних і додаткових повноважень [3]. Відповідно до цього Закону правову основу діяльності поліції становлять Конституція України, міжнародні договори України, закони України, акти Президента України, постанови Верховної Ради України, акти Кабінету Міністрів України, а також видані відповідно до них акти Міністерства внутрішніх справ України та інші нормативно-правові акти [3]. Таке нормативне закріплення дозволяє говорити про багаторівневий характер правового регулювання контрольно-наглядових повноважень поліції, в межах якого закон визначає загальні рамки та зміст повноважень, а підзаконні акти конкретизують процедури їх реалізації. Аналіз положень зазначеного Закону свідчить, що контрольно-наглядовий компонент діяльності поліції проявляється, зокрема, у здійсненні превентивної та профілактичної діяльності, виявленні причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень, припиненні виявлених

правопорушень, перевірки дотримання встановлених законом правил у визначених сферах, а також у застосуванні передбачених законом поліцейських заходів [3]. Особливе значення для досліджуваної тематики мають положення про превентивні поліцейські заходи, перевірку документів особи, зупинення транспортного засобу, перевірку дотримання вимог дозвільної системи та застосування технічних приладів і технічних засобів. Саме через ці форми реалізується значна частина контрольних повноважень поліції у практичній площині. Водночас будь-яке застосування таких заходів має відповідати критеріям необхідності, законності, пропорційності та належної процесуальної форми, оскільки йдеться про можливе обмеження прав і свобод особи [3].

Важливим елементом правових засад реалізації контрольно-наглядових повноважень Національної поліції України є також галузеве законодавство, яке визначає окремі напрями здійснення таких повноважень. Наприклад, у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху відповідні повноваження поліції конкретизуються Законом України «Про дорожній рух», який закріплює участь уповноважених органів у державному управлінні та контролі у цій сфері, встановлює права й обов'язки учасників дорожнього руху та визначає загальні вимоги до безпечної організації дорожнього процесу [4]. У межах цієї сфери контрольно-наглядова діяльність поліції виявляється у спостереженні за дотриманням Правил дорожнього руху, реагуванні на їх порушення, застосуванні технічних засобів фіксації та вживанні заходів адміністративного впливу в межах компетенції.

Окремої уваги заслуговує Кодекс України про адміністративні правопорушення, норми якого визначають юрисдикційні повноваження органів Національної поліції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення та накладення адміністративних стягнень у випадках, прямо передбачених законом [5]. У цьому контексті контрольно-наглядові повноваження поліції набувають не лише превентивного, а й юрисдикційного змісту, оскільки пов'язані з офіційною оцінкою поведінки особи, фіксацією факту правопорушення, збиранням доказів та прийняттям індивідуальних адміністративних актів. Разом із тим реалізація таких повноважень потребує особливо суворого дотримання процесуальних гарантій, включаючи належне документування, забезпечення права особи на захист, можливість оскарження прийнятого рішення та недопущення підміни контролю каральною практикою.

Отже, правові засади реалізації контрольно-наглядових повноважень Національної поліції України становлять цілісну, ієрархічно побудовану систему нормативно-правових актів, у якій провідне місце належить Конституції України, Закону України «Про Національну поліцію», галузевим законам та кодифікованим актам адміністративного законодавства. Ефективність реалізації зазначених повноважень безпосередньо залежить від чіткості законодавчого визначення їх змісту, меж, підстав і процедур здійснення, а також від дотримання принципів

верховенства права, законності, пропорційності та поваги до прав людини. Саме тому подальше вдосконалення правового регулювання контрольно-наглядової діяльності поліції має бути спрямоване не лише на розширення її інструментарію в умовах сучасних безпекових викликів, а й на посилення гарантій недопущення зловживань, підвищення рівня підзвітності поліції та забезпечення належного балансу між публічними інтересами і правами приватних осіб. Водночас слід зауважити, що правові засади реалізації зазначених повноважень закріплені також у положеннях підзаконних нормативно-правових актів, однак їх детальний аналіз не здійснюється в межах цього дослідження з огляду на його обмежений обсяг.

Список використаних джерел

1. Пчелін В. Б. Правові засади організації адміністративного судочинства України. *Молодий вчений*. 2016. № 8 (35). С. 103–106.
2. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
4. Про дорожній рух: закон України від 30.06.1993 № 3353-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон Української РСР від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.